

DEZVOLTAREA PSIHICĂ A COPIILOR DIN CASELE DE COPII

Casele de copii ocupă un loc deosebit în sistemul educației sociale a copiilor de vârstă preșcolară. Aceste instituții reabilitare de însănătoșire – educare au menirea de ai înlocui copiilor familia, de a crea condiții în care copilul, lipsit de atenția și dragostea mamei s-ar dezvolta normal, corespunzător vârstei.

Această lucrare, dedicată analizei particularităților dezvoltării psihice a copiilor orfani, reflectă problemele principale a dezvoltării copiilor în instituțiile specializate, atitudinea statului față de ei, precum și diferențele și specificul privind instruirea și educarea acestor copii, depistarea precoce a deficiențelor în dezvoltare și multe alte probleme, ai căror rezolvare depinde de mediul familial (în cazul unei adopții) sau social în care nimerește copilul, competența specialiștilor care lucrează cu copiii.

Cere a fi subliniat faptul că copiii orfani, în ceea ce privește dezvoltarea lor psihică, diferă mult de semenii săi, care sunt educați în cadrul familiei, tempoul dezvoltării lor este încetinit. Dezvoltarea și sănătatea lor se caracterizează printr-un șir de particularități calitative negative, care se observă pe parcursul tuturor perioadelor copilăriei – începând cu vârsta preșcolară mică la adolescență.

Copilul, care este educat și crescut în afara familiei, pe parcursul tuturor perioadelor de dezvoltare a societății a constituit un fenomen negativ și nenatural. Unii copii devin orfani în urma decesului părinților, alții sunt orfani, având părinți degradați, alcoolizați – cei, care sunt privați de drepturile părintești de către lege. Anume această categorie de părinți se întâlnește în majoritatea cazurilor copiilor instituționalizați (circa 80% de copii orfani din cei 13662 din republică / datele anului 1995/). Majoritatea lor rămân uitați chiar și de rudele apropiate, și astfel sunt privați de posibilitatea de a ieși dincolo de porțile orfelinului.

În Casele de copii sunt instituționalizați copiii, care de la naștere au fost plasați în leagăne, cei din familiile problematice și copiii abandonați. Ca urmare, în aceste instituții pentru copii preșcolari și școlari se desfășoară o muncă educativă care încearcă să le ofere

copiilor un climat asemănător celui din familie și să organizeze procesul instructiv – educativ asemănător cu cel din grădinițele și școlile de masă. Aceasta presupune sarcini deosebit de complicate, ținând seama, mai ales de complexele de frustrare și alte tulburări psihice generate de lipsa căldurii materne la vârste foarte mici, de atmosfera de insecuritate la care au fost supuși, și care cu oricâte eforturi, nu pot fi niciodată, pe deplin, compensate.

În rezultatul cercetărilor psihologice a preșcolărilor și școlărilor mici (Dubrovina I.), care se educă în casele de copii, au fost evidențiate dereglări specifice în dezvoltarea sferelor intelectuală și motivațională. Ele se manifestă prin reținere (sau lipsă) a dezvoltării la copii a gândirii abstracte, care cere elaborarea unui plan intern al acțiunii, ceea ce duce la creșterea treptată a dificultăților în acumularea materialului de studii, care presupune în fiecare an creșterea cerințelor față de capacitatea de a acționa pe plan intern.

Copilul, care crește în condițiile instituțiilor de tip închis, în afară de alte deficiențe, nu are formată capacitatea de a comunica. Contactele sunt superficiale, neuroziforme și rapide; copilul cere atenție și o refuză în același timp, trecând la agresivitate sau la îndepărtare pasivă.

Pentru toți copiii, care se educă în instituțiile de tip închis, sunt caracteristice devieri în comunicare cu oamenii maturi. Pe de o parte, la ei este pronunțată necesitatea în atenție și atitudine pozitivă din partea adulților, în căldură, alinare și contacte emoționale. Iar pe de altă parte – o insatisfacție totală a acestei necesități: cauza fiind un număr mic de adresări din partea adulților către copii (cu 4 – 10 ori mai puține, decât în cazul semenilor, educați în familie), nivel jos în cadrul acestor contacte de adresări personale, intime, sărăcia emoțională și de conținut (care în majoritatea cazurilor este îndreptată asupra reglementării comportamentului), un schimb des de adulți, care se află în preajma copilului, transferul copiilor dintr-o grupă în alta. Analizând cauzele, care determină apariția unor disfuncții în relațiile adult – copil în Casele de copii, am putea stabili următoarele aspecte (Damian I.):

- *carențe grave în pregătirea profesională pentru acei ce lucrează în instituții de ocrotire a copilului;

- *lipsa unei motivații intrinseci pentru activitatea cu copiii instituționalizați;

- *incapacitatea de a realiza o empatie a copiilor cu care se află în relație;

*gruparea se face fără a se ține cont de simpatia față de educator, simpatii personale evidente, relații fraterne;

*absența unui climat ambiental motivant pentru educație;

*absența unei reale comunicări adult – copil.

Obiectivul general al activităților instructiv – educative dintr-o astfel de instituție de ocrotire trebuie să aibă drept coordonantă esențială – compensarea curențelor educative a copiilor în vederea asigurării unei flexibilități în adaptarea socială.

Copilăria este acea perioadă, când se formează caracteristicile fundamentale a personalității, care asigură la rândul lor, stabilitatea psihică, orientările morale pozitive asupra oamenilor, vitalitate și capacitatea de a-și pune și de a urma un scop.

Pentru ca copilul să se simtă confortabil pe plan emoțional, este nevoie de condiții speciale care îi formează mediul înconjurător, sănătate fizică, caracterul comunicării interpersonale, succesele lui individuale. Cu părere de rău, aproape în toate tipurile de instituții, în care sunt educați copiii orfani, și copiii părinții cărora au fost privați de drepturi părintești, mediul de trai este foarte sărac. Analiza problemei copiilor orfani a dus la înțelegerea faptului, că condițiile, în care trăiesc acești copii, frânează dezvoltarea lor intelectuală și modifică personalitatea.

Vârsta preșcolară – perioada de vârstă foarte importantă. Procesul de “incluere” în viața “omenească” introduce transformarea copiilor din organisme biologice în membrii deplin a societății și capătă un caracter îndreptat social. Cu interesele, dorințele, acțiunile unui copil preșcolar încep să dirijeze normele și valorile morale. Copilul încearcă să conștientizeze locul său în sistemul de relații cu adulții, la el se formează autoconștiința personală. La această vârstă jocul cu subiect pe roluri devine o activitate dominantă, în care apare orientarea copilului în sensurile interrelațiilor oamenilor și a modelării lor.

În presă au început să apară articole despre viața în casele de copii și școli – internate, conținutul cărora mai mult se aseamănă cu cronică criminală: copiii sunt legați de paturi, sunt bătuți, speriați – în același timp au încetat să mai fie secrete sărăcia acestor instituții și lipsa lucrurilor nu se limitează la aceste fapte. Trebuie de evidențiat necesitatea mării îngrijirii lor, apărării drepturilor copiilor, includerii depline în viața societății.

În abordarea acestei probleme pot fi evidențiate 2 extremități, care pot fi caracterizate în felul următor: dintr-o parte, există păreri, conform cărora copiii din casele de copii sunt copii obișnuiți, care nu diferă prin nimic de copiii din familii, și că toate problemele legate de ei, pot fi rezolvate prin îmbunătățirea nivelului material de trai. Din altă parte – este răspândită ideea, conform căreia toți copiii din casele de copii au îmbolnăviri somatice și psihice, care sunt generate de ereditate. Ambele puncte de vedere sunt corecte într-o anumită măsură.

În casele de copii majoritatea copiilor au părinți, care au fost lipsiți de drepturi părintești. Lipsirea acestor drepturi în 88% de cazuri este condiționată de alcoolismul părinților, ceea ce înseamnă că din punct de vedere a sănătății psihice și somatice, luând în considerație și ereditatea și decurgerea nefavorabilă a dezvoltării prenatale, copiii născuți și educați în astfel de familii formează “grupul de risc”. În 90% sunt răspândite dereglările sferei psihoneurologice și la 10% se observă devieri în comportament de tipul sindromului psihopatiform sau a neurozelor.

Problemele, cu care se confruntă copiii preșcolari aflați în instituțiile de tip închis (datele luate din rezultatul cercetărilor lui Damian I.), și care pot fi privite atât drept cauză cât și efect al rezultatelor primite în urma cercetării noastre (și care redau destul de clar caracteristicile esențiale a copiilor orfani), sunt următoarele:

- a) afectivitate frustrată – ce poate fi considerată handicapul primar al majorității copiilor internați. Copilul caută să fie în preajma adulților (îl prinde de mână, îi solicită atenție, uneori insinuând dureri de cap, etc.)
- b) maturizarea socială încetinită - copiii instituționalizați au posibilități limitate de experiență socială
- c) tulburări de comportament cu incidente organice – instabilitate psihomotorie și afectivă, agresivitate
- d) tulburări de limbaj – constituie o particularitate a copiilor mai ales la cei instituționalizați de la 3 ani. Exceptând carențele educative ale familiei și insuficiența stimulării verbale în casele de copii, un număr însemnat de tulburări de vorbire au drept cauză traumatisme psihice sau deficiențe organice congenitale sau dobândite, fapt, ce necesită legarea tulburărilor de limbaj a copiilor și de o evoluție biologică deficitară

- e) comportament neurotic – ca expresie a neurozei stabilizate (cu predominare isterică) și alterările de personalitate din sfera psihozelor (cu predominarea schizofrenică).

Cercetările petrecute în multe țări, constată faptul că în afara familiei dezvoltarea copilului merge pe o altă treaptă și la el se formează trăsături specifice de caracter, comportament, personalitate, despre care nu putem spune dacă ele sunt mai bune sau mai rele, decât la copiii obișnuiți, pur și simplu ele sunt altele. Însă particularitățile, ce țin de sfera intelectuală nicidecum nu pot fi privite ca fiind “altele”, ele se află la un nivel jos de dezvoltare și cer a fi studiate și corectate.